

ФАКТОРНИЙ АНАЛІЗ ЧИСТОГО ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

NET INCOME FACTOR ANALYSIS OF ENERGY SECTOR ENTERPRISES IN UKRAINE

У статті розроблено модель факторного аналізу чистого прибутку підприємств енергетичної галузі України. Її відмінною рисою від наявних є включення до неї шести факторів: дебіторської заборгованості за товари (роботи, послуги) та коефіцієнту її оборотності, питомої ваги витрат на оплату праці та інших операційних витрат у собівартості реалізованої продукції, коефіцієнту покриття витрат на оплату праці та інших операційних витрат.

Ключові слова: енергетична галузь України, чистий прибуток, основні засоби, дебіторська заборгованість за товари (роботи, послуги), собівартість реалізованої продукції, витрати на оплату праці, інші операційні витрати.

В статті розроблена модель факторного аналізу чистого прибутку підприємств енергетичної галузі України. Її відмінною рисою від наявних є включення до неї шести факторів: дебіторської заборгованості за товари (роботи, послуги) та коефіцієнту її оборотності, питомої ваги витрат на оплату праці та інших операційних витрат у собівартості реалізованої продукції, коефіцієнту покриття витрат на оплату праці та інших операційних витрат.

дов на оплату труда и прочих операционных расходов в себестоимости реализованной продукции, коэффициента покрытия расходов на оплату труда и других операционных расходов.

Ключевые слова: энергетическая отрасль Украины, чистая прибыль, основные средства, дебиторская задолженность за товары (работы, услуги), себестоимость реализованной продукции, расходы на оплату труда, прочие операционные расходы.

The model of net profit factor analysis of energy sector enterprises in Ukraine has been developed in the article. Its distinctive feature from the existing ones is the inclusion of six factors in it: receivables for goods (work, services) and its turnover ratio, the specific weight of labour costs and other operating costs in the cost price, index of coverage of the labour costs and other operating costs.

Key words: energy sector in Ukraine, net profit, fixed assets, accounts receivable for goods (works, services), cost price, labour costs, other operating expenses.

УДК 657.37

Яворський С.В.

аспірант

Харківський навчально-науковий інститут

«Університет банківської справи»

Постановка проблеми. Перехід підприємств енергетичної галузі України на новий ринок електричної енергії, посилення конкуренції на ньому зумовлюють необхідність переходу на інноваційну систему управління прибутком. Основними причинами, що змушують підприємства енергетичної галузі України постійно управляти прибутком та визначати шляхи економії ресурсів, є: створення додаткових грошових резервів для інвестування у власний розвиток, необхідність зменшення собівартості продукції для зміцнення конкурентних позицій на ринку, а також збільшення обсягів її виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішенню проблем управління прибутком підприємств значна увага приділяється відомими вітчизняними науковцями, серед яких: В.Г. Андрійчук, В.В. Бондаренко, Л.С. Гаватюк, В. Гордополов, Н.А. Іщенко, Н.В. Коцеруба, Г.В. Кошельок, Ю.М. Тютюнник.

Постановка завдання. Метою функціонування підприємства є одержання чистого прибутку. Він має чітко окреслену оптимальну тенденцію зміни в часі – прагне до максимуму. Віддаючи належне сучасним науковим підходам до розвитку теорії та практики управління прибутком, слід зазначити, що вони не враховують особливості функціонування підприємств енергетичної галузі України в сучасних умовах господарювання.

Метою дослідження є розроблення моделі факторного аналізу чистого прибутку підприємств енергетичної галузі України.

Для досягнення мети в роботі поставлено та вирішено такі завдання:

- визначити чинники, що впливають на чистий прибуток підприємств енергетичної галузі України;
- розробити модель факторного аналізу чистого прибутку підприємств енергетичної галузі України;
- апробувати модель факторного аналізу чистого прибутку підприємств енергетичної галузі України.

Методи дослідження: ланцюгових підстановок, аналіз, сигмальних відхилень.

Виклад основного матеріалу дослідження. У наукових працях [2; 3; 5–8; 12] зазначено, що факторний аналіз чистого прибутку підприємства дає змогу поглибити результати, отримані в межах загального аналізу. Факторний аналіз спрямований на кількісну оцінку впливу різноманітних чинників на зміну чистого прибутку підприємства. В основі факторного аналізу знаходиться використання прийому елімінування, який дає змогу відокремити вплив кожного фактора на зміну результативного показника.

Факторний аналіз чистого прибутку передбачає побудову факторних моделей для характеристики зв'язку між факторами та результатами. Залежно

від форми цього зв'язку моделі можуть бути детермінованими або стохастичними.

В основу детермінованого моделювання факторної системи покладено можливість послідовного перетворення первісного алгоритму результативного показника відповідно до теоретично передбачених функціональних зв'язків цього показника.

Стохастичне моделювання факторних систем ґрунтується на визначенні закономірностей залежності відповідних характеристик об'єкта аналізу від кількісних характеристик різноманітних чинників за умов відсутності функціональних зв'язків між ними.

Факторну модель чистого прибутку вибрано на тій підставі, що цей показник характеризує результат діяльності підприємства за всіма напрямками і може розглядатися як узагальнюючий показник діяльності у звітному періоді.

Ю.М. Тютюнник [12] пропонує три моделі факторного аналізу прибутку підприємства: від операційної діяльності, до оподаткування, чистого прибутку. Науковець вважає, що на прибуток від операційної діяльності впливають такі фактори: чистий дохід від реалізації продукції, її собівартість, інші операційні доходи та операційні витрати. Прибуток до оподаткування залежать від прибутку від операційної діяльності, доходів та витрат від фінансової та інвестиційної діяльності. Своєю чергою, факторами чистого прибутку підприємства є прибуток від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності.

В.Г. Андрійчук [2] виокремлює три найважливіші фактори, що впливають на прибуток підприємства: обсяг реалізації продукції, рівень повної її собівартості та середню ціну реалізації. Також науковець пропонує витрати на продукцію розглядати як два окремих фактори: змінні і постійні.

В. Гордополов та Н. Гордополова [5] пропонують факторну модель, яка дасть змогу оцінити вплив оборотних активів, чистої рентабельності діяльності, фондоддачі, фондозабезпеченості, продуктивності праці працівників та коефіцієнта оборотності оборотних активів на зміну чистого прибутку підприємства.

Н.А. Іщенко [6] пропонує факторний аналіз прибутку підприємства здійснювати за такими складниками: ціною продукції, обсягом її реалізації, структурою та собівартістю.

В.В. Бондаренко [3] розглядає чотириох факторну мультиплікативну модель факторного аналізу чистого прибутку підприємства. Для побудови цієї моделі застосовуються такі фактори: капітал, оборотність активів, мультиплікатор капіталу, рентабельність діяльності підприємства.

З урахуванням вищевикладеного, згідно з результатами аналізу наукових праць [10; 11; 1], вважаємо, що основними етапами факторного

аналізу чистого прибутку підприємств енергетичної галузі України є:

- аналіз забезпеченості ресурсами;
- аналіз виробництва та реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);
- аналіз одержання чистого прибутку.

Це дало змогу сформулювати факторну модель взаємозв'язку чистого прибутку підприємств енергетичної галузі України з етапами його одержання (рис. 1).

На нашу думку, найбільш комплексно характеризує процес одержання чистого прибутку чотириохфакторна модель, яку запропонували В. Гордополов та Н. Гордополова [5].

Однак вона не дає змоги комплексно проаналізувати забезпеченість підприємств енергетичної галузі України ресурсами, не зважає на особливості одержання ними чистого прибутку.

Зважаючи на результати проведеного аналізу фінансового стану та фінансових результатів діяльності підприємств енергетичної галузі України за 2012–2017 рр., пропонуємо з чотириохфакторної моделі чистого прибутку, яку запропонували В. Гордополов та Н. Гордополова [5], відокремити два показника: оборотні активи та коефіцієнт оборотності оборотних активів. Це пояснюється тим, що важливими елементами перехідного етапу підготовки до нового ринку електричної енергії України є розв'язання проблеми боргів, мінімізація перехресного субсидування, належного регулювання.

Так, у 2017 р. питома вага дебіторської заборгованості за товари (роботи, послуги) в структурі оборотних активів підприємств енергетичної галузі України становила 63,77%. При цьому найбільшу питому вагу дебіторської заборгованості за товари (роботи, послуги) в структурі оборотних активів зафіксовано в 2016 р. на ПАТ «Харківобленерго» – 90,5%.

Тому пропонуємо замінити відокремлені показники на такі: дебіторську заборгованість за товари (роботи, послуги) та коефіцієнт її оборотності.

За результатами аналізу фінансових результатів діяльності встановлено, що в 2017 р. питома вага собівартості в чистому доході від реалізації продукції підприємств енергетичної галузі становила 97,84%.

Окрім того, найбільшу питому вагу в її структурі становили витрати на оплату праці та інші операційні витрати – 25,02% та 31,51% відповідно.

Це обґрунтовує доцільність додаткового введення до моделі факторного аналізу чистого прибутку підприємств енергетичної галузі України таких чотириох показників використання капіталу:

- питома вага витрат на оплату праці в собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг);
- питома вага інших операційних витрат у собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг);

Рис. 1. Модель факторного аналізу чистого прибутку підприємств енергетичної галузі України з урахуванням руху капіталу

Джерело: власна розробка

– коефіцієнт покриття витрат на оплату праці, який показує у скільки разів чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) більше витрат на оплату праці;

– коефіцієнт покриття інших операційних витрат, що визначає у скільки разів чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) більше інших операційних витрат.

З урахуванням вище викладеного взаємозв'язок показників факторного аналізу чистого прибутку підприємств енергетичної галузі України можна представити у вигляді формули:

$$\begin{aligned}
 ЧП = ДЗ_{т,р,л} * K_{об\ дз} * \Phi_{місткість} * \frac{1}{\Phi_{оз}} * Ппр * Rд * \\
 * \frac{1}{ПВ_{витрати\ на\ ОПр}} * ПВ_{інші\ ОВ} * \frac{1}{K_{витрати\ на\ ОП}} * K_{інші\ ОВ}, \quad (1)
 \end{aligned}$$

де $ДЗ_{т,р,л}$ – дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги;

$K_{об\ дз}$ – коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги;

$\Phi_{місткість}$ – фондомісткість;
 $\Phi_{оз}$ – фондоозброєність;
 $Ппр$ – продуктивність праці;
 $Rд$ – рентабельність діяльності;
 $ПВ_{витрати\ на\ ОПр}$ – питома вага витрат на оплату праці;
 $ПВ_{інші\ ОВ}$ – питома вага інших операційних витрат;
 $K_{витрати\ на\ ОП}$ – коефіцієнт покриття витрат на оплату праці;
 $K_{інші\ ОВ}$ – коефіцієнт покриття інших операційних витрат.

Перевірити правильність взаємозв'язку показників факторного аналізу чистого прибутку підприємств енергетичної галузі України можна за допомогою розгорнутого вигляду даної формули:

$$\begin{aligned}
 ЧП = ДЗ_{т,р,л} * \frac{Чд}{ДЗ_{т,р,л}} * \frac{ОЗ}{Чд} * \frac{Чис_{пр}}{ОЗ} * \frac{Чд}{Чис_{пр}} * \frac{ЧП}{Чд} * \\
 * \frac{Сб - ть}{Витрати\ на\ ОПр} * \frac{Інші\ ОВ}{Сб - ть} * \frac{Витрати\ на\ ОПр}{Чд} * \frac{Чд}{Інші\ ОВ}, \quad (2)
 \end{aligned}$$

де ЧД – чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);

ОЗ – основні засоби;

Чис_{пр} – чисельність працівників;

ЧП – чистий прибуток;

Сб-ть – собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг);

Витрати на ОПр – витрати на оплату праці;

Інші ОВ – інші операційні витрати.

З використанням методу ланцюгових підстановок визначено вплив кожного фактора на чистий прибуток підприємств енергетичної галузі України.

Для підтвердження практичної значущості запропонованої моделі факторного аналізу чистого прибутку виконано її апробацію на підприємствах енергетичної галузі України, а саме: ПАТ «Харківобленерго» [19], ПАТ «Сумиобленерго» [18], ПАТ «Полтаваобленерго» [17], ПАТ «Запоріжжяобленерго» [14], ПАТ «ДТЕК Дніпрообленерго» [13], ПАТ «Миколаївобленерго» [15] та ПАТ «Одесаобленерго» [16].

Так, на протязі 2012–2017 рр. за більшістю досліджуваних підприємств дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги збільшилася, що призвело до зменшення коефіцієнта її оборотності. Це свідчить про необачну кредитну політику підприємств стосовно покупців, про підвищення цін на продукцію, про неплатоспроможність і банкрутство частини покупців.

Надмірна величина дебіторської заборгованості в оборотних активах підприємств є однією з найбільш гострих проблем енергетичної галузі України, адже в кризових умовах економіки дотримуватися фінансової дисципліни досить важко, а іноді й зовсім неможливо. Це часто призводить до втрати підприємствами-кредиторами платоспроможності та ліквідності через гостру нестачу ліквідних коштів, які «завантажені» у складі дебіторської заборгованості.

Позитивно характеризують господарську діяльність більшості аналізованих підприємств зменшення фондомісткості, збільшення фондоозброєності та продуктивності праці.

Збільшення фондоозброєності свідчить про поліпшення осначеності працівників основними засобами, про достатню забезпеченість підприємств основними засобами. На збільшення фондоозброєності праці позитивний вплив здійснили зменшення чисельності працівників та збільшення вартості основних засобів. Збільшення фондоозброєності праці свідчить про те, що менша чисельність працівників обслуговує більшу вартість основних засобів. Зазначена зміна фондоозброєності праці повинна позитивно впливати на фінансові результати господарської діяльності підприємств.

Однак причиною зменшення фондомісткості та збільшення продуктивності праці є зростання

чистого доходу від реалізації продукції, тобто підвищення цін на електроенергію.

На протязі аналізованого періоду за всіма досліджуваними підприємствами негативну тенденцію до зміни виявили такі показники:

– коефіцієнт рентабельності діяльності зменшився. Причиною цього є невідповідність темпу росту чистого прибутку темпу росту чистого доходу від реалізації продукції;

– коефіцієнт покриття інших операційних витрат зменшився. Причиною цього є перевищення темпу росту інших операційних витрат над чистим доходом від реалізації продукції.

Позитивно характеризує господарську діяльність усіх аналізованих підприємств зменшення питомої ваги витрат на оплату праці в собівартості реалізованої продукції.

Однак причиною цього є перевищення темпу росту собівартості реалізованою продукції над темпом росту її елемента – витрат на оплату праці. Своєю чергою, зростання собівартості реалізованої продукції пояснюється суттєвим зростанням інших операційних витрат.

Вищевикладене унаочнюють дані табл. 1.

Як видно з табл. 1, основними проблемами господарської діяльності досліджуваних підприємств є:

– зниження оборотності дебіторської заборгованості за товари (роботи, послуги). Це веде до зростання потреби у фінансових ресурсах. В умовах відсутності доступу до дешевих фінансових ресурсів це призведе до збільшення фінансових витрат підприємств. Таким чином, для поліпшення управління дебіторською заборгованістю підприємств енергетичної галузі України доцільним є впровадження в управлінську діяльність економічного інструментарію, який базується на реструктуризації або рефінансуванні дебіторської заборгованості. Це дасть змогу прискорити процес її погашення. Погоджуємося з автором наукової праці [9] та вважаємо, що основними інструментами рефінансування дебіторської заборгованості є: облік векселів, які видані покупцям продукції; форфейтинг; факторинг;

– зменшення рентабельності діяльності. Основним фактором зростання рентабельності діяльності є зменшення витрат на виробництво продукції (товарів, робіт, послуг), а також підвищення їх продажних цін.

Підвищення цін на продукцію може призвести до збільшення неплатоспроможних покупців та зростання дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги. Своєю чергою, це негативно вплине на фінансові результати підприємств енергетичної галузі України. Тому, на нашу думку, особливу увагу в системі антикризового менеджменту підприємств енергетичної галузі України слід приділити зменшенню витрат на виробництво про-

Показники факторного аналізу чистого прибутку
за підприємствами енергетичної галуззі України

Показник	2012	2013	2014
Етап I. Аналіз забезпеченості ресурсами			
Основні засоби, тис. грн.	7 233 109	10 776 978	10 528 720
Дебіторська заборгованість за товари (роботи, послуги), тис. грн.	1 353 323	1 737 499	3 530 722
Чисельність працівників, осіб	34 175	39 446	39 035
Етап II. Аналіз виробництва та реалізації продукції (товару, роботи, послуги)			
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги	22,38	19,39	9,58
Фондомісткість	0,24	0,32	0,31
Обернений фондоозброєності	0,005	0,004	0,004
Продуктивність праці	886,14	854,19	866,71
Етап III. Аналіз одержання чистого прибутку			
Рентабельність діяльності	0,019	0,010	0,005
Обернена питома вага витрат на оплату праці	19,00	16,61	16,10
Питома вага інших операційних витрат	0,03	0,02	0,06
Обернений коефіцієнт покриття витрат на оплату праці	0,05	0,06	0,06
Коефіцієнт покриття інших операційних витрат	40,46	41,28	16,79
Зміна чистого прибутку		-225 350	-178 761
Показник	2015	2016	2017
Етап I. Аналіз забезпеченості ресурсами			
Основні засоби, тис. грн.	11 085 130	14 100 427	17 861 243
Дебіторська заборгованість за товари (роботи, послуги), тис. грн.	4 483 488	4 819 791	5 550 904
Чисельність працівників, осіб	37 235	36 039	35 094
Етап II. Аналіз виробництва та реалізації продукції (товару, роботи, послуги)			
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги	11,31	12,46	11,96
Фондомісткість	0,22	0,23	0,27
Обернений фондоозброєності	0,003	0,003	0,002
Продуктивність праці	1 362,32	1 666,95	1 892,07
Етап III. Аналіз одержання чистого прибутку			
Рентабельність діяльності	-0,010	0,001	0,006
Обернена питома вага витрат на оплату праці	22,38	19,56	19,49
Питома вага інших операційних витрат	0,07	0,06	0,06
Обернений коефіцієнт покриття витрат на оплату праці	0,04	0,05	0,05
Показник	2012	2013	2014
Коефіцієнт покриття інших операційних витрат	14,33	15,69	15,78
Зміна чистого прибутку	-659 192	570 249	301 396

Джерело: власна розробка

дукції (товарів, робіт, послуг), а саме зменшенню інших операційних витрат. Вищевикладене унаочнюють дані табл. 2.

Підсумовуючи вищевикладене, наголосимо, що функціонування підприємств в умовах ринку визначається у здатності приносити достатній чистий прибуток [4]. Через це система антикризового менеджменту підприємств енергетичної галузі України має спрямовуватися на забезпечення зростання чистого прибутку або його стабілізації на певному рівні.

Для успішного функціонування кожне підприємство енергетичної галузі України повинно прагнути

до підвищення чистого прибутку на основі раціонального використання ресурсного потенціалу, збільшення прибутковості виробництва продукції, підвищення якості її реалізації, зниження собівартості та дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги.

Узагальнюючим показником раціонального використання ресурсного потенціалу є коефіцієнт рентабельності діяльності. Він дає уявлення про достатність чи недостатність чистого прибутку порівняно з чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). Рентабельність діяль-

Таблиця 2

**Результати впливу факторів на чистий прибуток
за підприємствами енергетичної галузі України, тис. грн.**

Показник	2013/2012	2014/2013	2015/2014	2016/2015	2017/2016
ДЗ _{т,р,п}	161 668,55	355 191,50	44 631,33	-37 039,48	11 596,68
ЧД/ДЗ _{т,р,п}	-97 532,27	-353 784,83	37 957,33	-53 973,00	-3 547,55
ОЗ/ЧД	214 892,77	-9 334,58	-73 848,16	-43 307,15	12 341,34
Чис _{пр} /ОЗ	-191 191,29	4 342,07	-16 367,18	150 180,62	-22 395,11
ЧД/Чис _{пр}	-23 701,48	4 992,51	90 215,34	-106 873,46	10 053,77
ЧП/ЧД	-289 486,28	-180 167,67	-741 780,66	661 261,48	293 346,87
Інші ОВ/С-ть	-11 904,49	240 530,24	-93 837,95	-7 950,26	-1 720,23
С-ть/Витрати на ОПР	-41 794,49	-12 532,75	-229 156,91	-8 607,86	-1 413,27
Витрати на ОПР/ЧД	46 872,85	13 253,14	238 270,42	9 917,08	989,09
ЧД/Інші ОВ	6 826,13	-241 250,63	84 724,43	6 641,05	2 144,41
Зміна ЧП	-225 350	-178 761	-659 192	570 249	301 396

Джерело: власна розробка

Таблиця 3

**Шляхи збільшення чистого прибутку та рентабельності
діяльності підприємств енергетичної галузі України**

Шляхи збільшення прибутку	Шляхи збільшення рентабельності
Нарощення обсягів виробництва і реалізації продукції	Зниження собівартості продукції
Поліпшення якості реалізації продукції	Підвищення продуктивності праці
Продаж зайвого устаткування та іншого майна або здача його в оренду	Скорочення невиробничих витрат
Зниження собівартості продукції за рахунок зменшення матеріальних витрат, більш раціонального використання виробничих потужностей і площ, робочої сили і робочого часу	Впровадження заходів із підвищення продуктивності праці працівників, скорочення адміністративно-управлінського персоналу
Диверсифікація виробництва продукції	Зменшення витрат на виробництво продукції або застосування сучасних методів управління витратами, одним з яких є управлінський облік
Реструктуризація або рефінансування дебіторської заборгованості (облік векселів, форфейтинг, факторинг)	Удосконалення продукції із середнім рівнем рентабельності, а низькорентабельну зняти з виробництва
Зниження собівартості продукції за рахунок зменшення інших операційних витрат	Поліпшення системи маркетингу на підприємстві: потрібно згрупувати продукцію за ознакою рентабельності і зосередити увагу на тій продукції, яка є високо-рентабельною
Постійне проведення наукових досліджень аналізу ринку, поведінки покупців і конкурентів	Поліпшення системи управління дебіторською заборгованістю за товари, роботи, послуги
Грамотна побудова договірних відносин із постачальниками, посередниками, покупцями	

Джерело: удосконалено за даними [4]

ності – це індикатор, який характеризує ефективність фінансово-економічного механізму в умовах жорсткої ринкової конкуренції, а також світової економічної кризи. Він відображає адекватність системи антикризового управління та доцільність управлінських заходів у процесі функціонування підприємств енергетичної галузі України.

З урахуванням вищевикладеного в табл. 3 представлено шляхи збільшення чистого прибутку та рентабельності діяльності підприємств енергетичної галузі України.

Таким чином, у системі антикризового менеджменту підприємств енергетичної галузі України значна увага має приділятися плануванню чистого прибутку.

Для збільшення чистого прибутку підприємств енергетичної галузі України слід використовувати такий підхід:

$$\left. \begin{array}{l} \text{ЧП} \rightarrow \max \\ \text{ДЗ}_{\text{т,р,п}} \rightarrow \min \\ \text{Інші ОВ} \rightarrow \min \\ \text{Сб-ть} \rightarrow \min \end{array} \right\} \quad (3)$$

Для визначення максимально та мінімально можливих за сучасних умов розвитку ринкового середовища значень чистого прибутку, дебіторської заборгованості за товари (роботи, послуги), інших операційних витрат та собівартості реалізованої продукції слід використовувати метод

сигмальних відхилень (σ) [11]. Це дасть змогу використовувати такий підхід для визначення планових показників фінансових результатів діяльності підприємств енергетичної галузі України:

$$\left\{ \begin{array}{l} \text{ЧП} \rightarrow \text{розраховано з урахуванням планових} \\ \text{значень таких показників: Інші ОВ та Сб-ть} \\ \text{ДЗ}_{\text{т,р,п}} = \text{ДЗ}_{\text{т,р,п}}^{2017} - \sigma \\ \text{Інші ОВ} \rightarrow \text{Інші ОВ}^{2017} - \sigma \\ \text{Сб-ть} \rightarrow \text{Сб-ть}^{2017} - \sigma \end{array} \right\} \cdot (4)$$

З урахуванням вищевикладеного в табл. 4 представлено результати планування чистого прибутку підприємств енергетичної галузі України на 2018 р.

Висновки з проведеного дослідження.

У статті вирішено важливе науково-практичне завдання щодо розроблення моделі факторного аналізу чистого прибутку підприємств енергетичної галузі України. Основні висновки та рекомендації полягають у такому:

1. розроблено модель факторного аналізу чистого прибутку підприємств енергетичної галузі України. Її відмінною рисою від наявних є включення до неї шести факторів: дебіторської заборгованості за товари (роботи, послуги) та коефіцієнту її оборотності, питомої ваги витрат на оплату праці та інших операційних витрат в собівартості реалізованої продукції, коефіцієнту покриття витрат на оплату праці та інших операційних витрат;

2. встановлено, що позитивно характеризує господарську діяльність більшості аналізованих підприємств зменшення фондомісткості, збільшення

фондоозброєності та продуктивності праці. Збільшення фондоозброєності свідчить про поліпшення оснащення працівників основними засобами, про достатню забезпеченість підприємств основними засобами. На збільшення фондоозброєності праці позитивний вплив здійснило зменшення чисельності працівників та збільшення вартості основних засобів. Збільшення фондоозброєності праці свідчить про те, що менша чисельність працівників обслуговує більшу вартість основних засобів. Зазначена зміна фондоозброєності праці повинна позитивно впливати на фінансові результати господарської діяльності підприємств. Однак причиною зменшення фондомісткості та збільшення продуктивності праці є зростання чистого доходу від реалізації продукції, тобто підвищення цін на електроенергію;

3. позитивно характеризує господарську діяльність усіх аналізованих підприємств зменшення питомої ваги витрат на оплату праці в собівартості реалізованої продукції. Однак причиною цього є перевищення темпу росту собівартості реалізованої продукції над темпом росту її елемента – витрат на оплату праці. Своєю чергою, зростання собівартості реалізованою продукції пояснюється суттєвим зростанням інших операційних витрат;

4. негативний вплив на одержання чистого прибутку підприємств енергетичної галузі України здійснили такі фактори:

– за більшістю досліджуваних підприємств дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги збільшилася, що призвело до зменшення

Таблиця 4

Результати планування чистого прибутку та рентабельності діяльності підприємств енергетичної галузі України на 2018 р., тис. грн.

Показник	2017	План 2018	Показник	2017	План 2018
ПАТ «Харківобленерго»			ПАТ «Миколаївобленерго»		
ДЗ _{т,р,п}	1 773 420	645 135	ДЗ _{т,р,п}	141 347	45 370
Інші ОВ/	410 738	133 352	Інші ОВ/	2 715 400	1 132 419
С-ть	7 566 615	1 820 279	С-ть	3 088 658	829 373
ЧП	31 036	1 517 194	ЧП	16 506	700 460
ЧП/ЧД, %	0,39	19,09	ЧП/ЧД, %	0,50	21,24
ПАТ «Полтаваобленерго»			ПАТ «ДТЕК Дніпрообленерго»		
ДЗ _{т,р,п}	864 417	411 002	ДЗ _{т,р,п}	1 087 854	339 486
Інші ОВ/	341 151	84 072	Інші ОВ/	276 606	157 300
С-ть	6 499 615	1 763 450	С-ть	28 190 891	5 903 145
ЧП	130 328	1 549 706	ЧП	34 872	4 889 266
ЧП/ЧД, %	1,95	23,15	ЧП/ЧД, %	0,12	17,18
ПАТ «Запоріжжяобленерго»			ПАТ «Одесаобленерго»		
ДЗ _{т,р,п}	1 102 251	376 228	ДЗ _{т,р,п}	360 162	128 995
Інші ОВ/	97 635	69 955	Інші ОВ/	365 159	190 013
С-ть	10 023 857	2 350 824	С-ть	7 471 095	1 850 159
ЧП	975	1 931 386	ЧП	5 008	1 528 076
ЧП/ЧД, %	0,01	19,36	ЧП/ЧД, %	0,07	20,32

коефіцієнта її оборотності. Це свідчить про необачну кредитну політику підприємств стосовно покупців, про підвищення цін на продукцію, про неплатоспроможність і банкрутство частини покупців. Надмірна величина дебіторської заборгованості в оборотних активах підприємств є однією з найбільш гострих проблем енергетичної галузі України, адже в кризових умовах економіки дотримуватися фінансової дисципліни досить важко, а іноді й зовсім неможливо. Це часто призводить до втрати підприємствами-кредиторами платоспроможності та ліквідності через гостру нестачу ліквідних коштів, які «завантажені» у складі дебіторської заборгованості;

– зменшення коефіцієнту рентабельності діяльності. Причиною цього є невідповідність темпу росту чистого прибутку темпу росту чистого доходу від реалізації продукції;

– зменшення коефіцієнту покриття інших операційних витрат. Причиною цього є перевищення темпу росту інших операційних витрат над чистим доходом від реалізації продукції.

Різні фактори відіграють різну роль і мають неоднозначне значення для формування чистого прибутку та рентабельності діяльності підприємств енергетичної галузі України. Їхній вплив на чистий прибуток та рентабельність діяльності є важливим для функціонування підприємств у сучасних умовах господарювання. Тільки з їх допомогою підприємства енергетичної галузі України зможуть максимізувати чистий прибуток та підвищити рентабельність діяльності. Однак у сучасних умовах господарювання провідними факторами максимізації чистого прибутку та підвищення рентабельності діяльності є виробництво та реалізація продукції більш високої якості, тобто максимально повне задоволення потреб покупців.

Запропонований підхід може використовуватися підприємствами енергетичної галузі України для збільшення чистого прибутку та підвищення рентабельності діяльності. Проте підприємства повинні активно шукати можливі шляхи вдосконалення виробництва продукції, підвищення її конкурентоспроможності, якості реалізації; впроваджувати маркетинговий інструментарій впливу на поведінку покупців. Це повинно сприяти зростанню чистого прибутку та рентабельності діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Забезпечення фінансової безпеки підприємства як основи його ефективної діяльності / Г.М. Азаренкова, І.Ю. Бондаренко, С.Г. Азаренков. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2014. Вип. 1. С. 168–176. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fkd_2014_1_22.
2. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: монографія; вид. 2-е, без змін. К.: КНЕУ, 2006. 292 с.

3. Бондаренко В.В. Методическое обеспечение анализа финансовых результатов. Управление развитием. 2014. № 10. С. 131–133. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Uproz_2014_10_50.pdf.

4. Гаватюк Л.С., Перегіняк Н.М. Шляхи підвищення рівня прибутковості вітчизняних підприємств у сучасних умовах господарювання. Економіка і суспільство. 2017. № 9. С. 363–367.

5. Гордополов В., Гордополова Н. Застосування факторного аналізу при оцінці фінансових результатів діяльності підприємства. Економічний аналіз. 2011. Вип. 8. Ч. 2. С. 95–98.

6. Іщенко Н.А. Факторний аналіз формування прибутку підприємства. Наукові праці КНТУ. Економічні науки. 2010. Вип. 17. С. 210–214. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2010_17_35.

7. Факторний аналіз фінансових результатів діяльності підприємства / Н.В. Коцеруба, Р.Р. Грицина, Н.В. Білецька. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2016. № 1. С. 24–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2016_1_5.

8. Кошельок Г.В., Янковий В.О. Факторний аналіз прибутку м'ясопереробного підприємства. Вісник Житомирського державного технологічного університету. Економічні науки. 2010. Ч. 2. № 3 (53). С. 122–127.

9. Лівовшко Т.В., Бебех К.В. Шляхи покращення управління дебіторською заборгованістю підприємства. Економічний вісник Запорізької Державної інженерної академії. 2014. № 7. С. 103–110. URL: <http://www.zgia.zp.ua/index.php?page=1454&lang=ru>.

10. Орехова К.В. Фінансова безпека підприємства: теорія, методологія, практика: монографія. К.: ДВНЗ «Університет банківської справи», 2017. 260 с.

11. Тридід О.М., Орехова К.В. Оцінювання фінансової стійкості підприємства: монографія. К.: УБС НБУ, 2010. 143 с.

12. Тютюнник Ю.М. Формування та факторний аналіз фінансових результатів діяльності сільськогосподарських підприємств. Вісник Полтавської державної аграрної академії. 2011. № 1. С. 117–121.

13. Фінансова звітність ПАТ «ДТЕК Дніпрообленерго» за 2012–2017 рр. / ПАТ «Миколаївобленерго». URL: <https://doe.com.ua/akcioneram/>.

14. Фінансова звітність ПАТ «Запоріжжяобленерго» за 2012–2017 рр. / ПАТ «Харківобленерго». URL: <http://www.zoe.com.ua/%d1%80%d1%96%d1%87%d0%bd%d1%96-%d0%b7%d0%b2%d1%96%d1%82%d0%b8-2/>.

15. Фінансова звітність ПАТ «Миколаївобленерго» за 2012–2017 рр. / ПАТ «Миколаївобленерго». URL: https://www.energy.mk.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=59.

16. Фінансова звітність ПАТ «Одесаобленерго» за 2013–2017 рр. / ПАТ «Миколаївобленерго». URL: <https://oblenergo.odessa.ua/2017/08/19/zvitnist/>.

17. Фінансова звітність ПАТ «Полтаваобленерго» за 2012–2017 рр. / ПАТ «Полтаваобленерго». URL: <https://www.poe.pl.ua/shareholders/reports/financial/>.

18. Фінансова звітність ПАТ «Сумиобленерго» за 2012–2017 рр. / ПАТ «Сумиобленерго». URL: <https://www.soe.com.ua/aktsioneram/osnovni-vidomosti/zvitnist>.

19. Фінансова звітність ПАТ «Харківобленерго» за 2012–2017 рр. / ПАТ «Харківобленерго». URL: <https://www.oblenergo.kharkov.ua/shareholders/finreport>.

REFERENCES:

1. Azarenkova G. M., Bondarenko I. Yu., Azarenkov S. G. (2014) Zabezpechennya finansovoyi bezpeky` pidpry`emstva yak osnovy` jogo efekty`vnoyi diyal`nosti. Finansovo-kredy`tna diyal`nist`: problemy` teorii ta prakty`ky`, vol. 1, pp. 168-176. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fkd_2014_1_22 (in Ukraine).
2. Andriychuk V. G. (2014) Efekty`vnist` diyal`nosti agrarny`x pidpry`emstv: teoriya, metody`ka, analiz: monografiya. K.: KNEU, 292 p. (in Ukraine).
3. Bondarenko V. V. (2014) Metody`cheskoe obespecheny`e analy`za fy`nansovy`x rezul`tatov. Upravleny`e razvy`ty`em, vol. 10, pp. 131-133. Available at: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Uproz_2014_10_50.pdf (in Ukraine).
4. Gavatyuk L. S., Pereginyak N. M. (2017) Shlyaxy` pidvy`shhennya rivnya pry`butkovosti vitchy`znyany`x pidpry`emstv u suchasny`x umovax gospodaryuvannya. Ekonomika i suspil`stvo, vol. 9, pp. 363-367 (in Ukraine).
5. Gordopolov V., Gordopolova N. (2011) Zastosuvannya faktornogo analizu pry` ocinci finansovy`x rezul`tativ diyal`nosti pidpry`emstva. Ekonomichny`j analiz, vol. 8, pp. 95-98 (in Ukraine).
6. Ishhenko N. A. (2010) Faktorny`j analiz formuvannya pry`butku pidpry`emstva. Naukovi praci KNTU. Ekonomichni nauky, vol. 17, pp. 210-214. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2010_17_35 (in Ukraine).
7. Koceruba N. V., Gry`cy`na R. R., Bilecz`ka N. V. (2016) Faktorny`j analiz finansovy`x rezul`tativ diyal`nosti pidpry`emstva. Visny`k Xmel`ny`cz`kogo nacional`nogo universy`tetu. Ekonomichni nauky, vol. 1, pp. 24-28. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2016_1_5 (in Ukraine).
8. Koshel`ok G. V., Yankovy`j V. O. (2010) Faktorny`j analiz pry`butku m`yasopererobnogo pidpry`emstva. Visny`k Zhy`tomy`rs`kogo derzhavnogo tehnologichnogo universy`tetu. Ekonomichni nauky, vol. 3 (53), pp.122-127 (in Ukraine).
9. Livoshko T. V., Bebex K. V. (2014) Shlyaxy` pokrashhennya upravlinnya debitors`koyu zaborgovanistyu pidpry`emstva. Ekonomichny`j visny`k Zaporiz`koyi Derzhavnoyiinzhenernoyi Akademiyi, vol. 7, pp. 103-110. Available at: <http://www.zgia.zp.ua/index.php?page=1454&lang=ru> (in Ukraine).
10. Oryexova K. V. (2017) Finansova bezpeka pidpry`emstva: teoriya, metodologiya, prakty`ka: monografiya. K.: DVNZ "Universy`tet bankivs`koyi spravy`», 260 p (in Ukraine).
11. Try`did O. M., Oryexova K. V. (2010) Ocinyuvannya finansovoyi stijkosti pidpry`emstva: monografiya. K.: UBS NBU, 143 p (in Ukraine).
12. Tyutyunny`k Yu. M. (2011) Formuvannya ta faktorny`j analiz finansovy`x rezul`tativ diyal`nosti sil`s`kogospodars`ky`x pidpry`emstv. Visny`k Poltavsk`koyi derzhavnoyi agrarnoyi akademiyi, vol. 1, pp. 117-121 (in Ukraine).
13. Finansova zvitnist` PAT "DTEK Dniiprooblenergo" za 2012-2017 rr. (2018). PAT "My`kolayivoblenergo": oficijny`j veb-sajt. Available at: <https://doe.com.ua/akcioneram/> (in Ukraine).
14. Finansova zvitnist` PAT "Zaporizhzhyaoblenergo" za 2012-2017 rr. (2018). PAT "Xarkivoblenergo": oficijny`j veb-sajt. Available at: <http://www.zoe.com.ua/%d1%80%d1%96%d1%87%d0%bd%d1%96-%d0%b7%d0%b2%d1%96%d1%82%d0%b8-2/> (in Ukraine).
15. Finansova zvitnist` PAT "My`kolayivoblenergo" za 2012-2017 rr. (2018). PAT "My`kolayivoblenergo": oficijny`j veb-sajt. Available at: https://www.energy.mk.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=59 (in Ukraine).
16. Finansova zvitnist` PAT "Odesaoblenergo" za 2013-2017 rr. (2018). PAT "My`kolayivoblenergo": oficijny`j veb-sajt. Available at: <https://oblenergo.odessa.ua/2017/08/19/zvitnist/> (in Ukraine).
17. Finansova zvitnist` PAT "Poltavaoblenergo" za 2012-2017 rr. (2018). PAT "Poltavaoblenergo": oficijny`j veb-sajt. Available at: <https://www.poe.pl.ua/shareholders/reports/financial/> (in Ukraine).
18. Finansova zvitnist` PAT "Sumy`oblenergo" za 2012-2017 rr. (2018). PAT "Sumy`oblenergo": oficijny`j veb-sajt. Available at: <https://www.soe.com.ua/aktsioneram/osnovni-vidomosti/zvitnist> (in Ukraine).
19. Finansova zvitnist` PAT "Xarkivoblenergo" za 2012-2017 rr. (2018). PAT "Xarkivoblenergo": oficijny`j veb-sajt. Available at: <https://www.oblenergo.kharkov.ua/shareholders/finreport> (in Ukraine).

Yavorsky S.V.Postgraduate Student,
Kharkiv Educational and Scientific Institute,
State Higher Educational Institution "Banking University"**NET INCOME FACTOR ANALYSIS OF ENERGY SECTOR ENTERPRISES IN UKRAINE**

The article solves an important scientific and practical task of developing a model of factor analysis of net profit of enterprises of the energy industry of Ukraine. The main conclusions and recommendations are as follows:

1. A model of factor analysis of net profit of enterprises of the energy industry of Ukraine is developed. Its distinctive feature from existing ones is the inclusion of six factors: receivables for goods (work, services) and coefficient of its turnover, the share of labour costs and other operating expenses in the cost of sales, the coefficient of coverage of labour costs and other operational costs;

2. It is established that positively characterizes the economic activity of most of the analysed enterprises, reducing the capital stock, increasing the capital and labour productivity. The increase in the stock capital indicates an improvement of the equipment of the employees by the basic means, the sufficient provision of the enterprises with the basic means. A positive impact on the increase of labour productivity was made by reducing the number of employees and increasing the cost of fixed assets. The increase in labour productivity suggests that a smaller number of employees serve a higher cost of fixed assets. This change in labour-intensive assets should have a positive effect on the financial performance of enterprises. However, the reason for the decrease in the volume of funds and the increase in labour productivity is the growth of net income from sales of products, that is, an increase in electricity prices;

3. Positively characterize the economic activity of all the enterprises under consideration, reducing the share of labour costs in the cost of sales. However, the reason for this is the excess of the growth rate of the cost of goods sold over the growth rate of its element – the cost of wages. In turn, the growth of the cost price of sold products is due to a significant increase in other operating expenses;

4. The following factors have had a negative impact on the net profit of enterprises in the energy sector of Ukraine:

- for most of the investigated enterprises, receivables for goods, work, and services increased, which led to a decrease in the coefficient of its turnover. This reflects the unconscionable credit policy of enterprises in relation to buyers, the increase in prices for products, the insolvency and bankruptcy of a part of buyers. The excessive amount of receivables in current assets of enterprises is one of the most acute problems of the Ukrainian energy sector since in financial crisis conditions it is difficult and financially difficult to maintain financial discipline. This often leads to the loss of solvency and liquidity by creditor companies owing to an acute shortage of liquid funds that are "loaded" in receivables;

- reducing the profitability ratio. The reason for this is the discrepancy of the growth rate of net profit of the growth rate of net income from sales of products;

- reduction of the coverage factor of other operating expenses. The reason for this is the excess of the growth rate of other operating expenses over the net income from sales of products.

Different factors play a different role and have ambiguous significance for the formation of net profit and profitability of the enterprises of the energy sector of Ukraine. Their impact on net profit and profitability of operations is important for the functioning of enterprises in modern economic conditions. Only with their help, the enterprises of the energy industry of Ukraine will be able to maximize net profit and increase profitability. However, in modern economic conditions, the main factor in maximizing net profit and increasing profitability is the production and sale of products of higher quality, that is, to the maximum full satisfaction of customers' needs.

The approach proposed in the article can be used by enterprises of the energy sector of Ukraine to increase net profit and increase the profitability of activity. However, enterprises should actively look for possible ways to improve production, increase its competitiveness, quality of implementation; to implement marketing tools influencing the behaviour of buyers. This should contribute to the growth of net profit and profitability.